

Eva Reipe "Gajans" och David Carmel "Robban" är på besök på Mårtensgården. - Det handlar om att de speglar oss. Om vi är yviga så blir de äldre också det. Även om de inte har den fysiska förmågan händer det inne i deras tankar, säger Eva.

FAKTA: GLÄDJEVERKSTANS CLOWNER I DEMENSVÅRDEN
Glädjeverkstan är en ideell förening som sedan 2012 besöker demenssjuka äldre på vård- och omsorgsboenden i Stockholm. Clownverksamheten startades redan 1998 när sjukhusclownerna Anne-Marie Möller och Eva Riepe började arbeta på Astrid Lindgrens barnsjukhus.

"Clown i demensvården" startades som ett pilotprojekt och idag besöker Glädjeverkstan fyra demensboenden i Stockholm varje vecka. Idén är ny i Sverige men konceptet är väl beprövat i andra europeiska länder. Clownbesöken har fått god respons och kan efter projektiden komma att bli en permanent del av föreningens verksamhet.

Glädjeverkstan är en helt bidragsfinansierad förening där det idag arbetar totalt tolv clownner.

Källa: gladjeverkstan.se

Clown medicin för demenssjuka

TEXT OCH FOTO : LINNEA JIMENEZ

Sång, dans och lek. Glädjeverkstans clownner väcker ljuva minnen och skapar nya skratt för äldre.

Och alla så ropar vi i kör att ...

Dagny, kom hit och spill!

Oh, oh, oh, Dagny, fem droppar till

Hör hur mitt hjärta sjunger tralldill, tralldill ...

– Underbart!, utbrister den gamla damen i sängen.

Med sina tunna armar dirigerar hon hela sängen och flikar in ord hon kommer ihåg av texten. Hennes röst är hes och skrovlig. Hon ligger krokig i sängen och har kuddar uppstoppade bakom ryggen för att inte få liggsår.

– Att ni kom nu var ju trevligt. Bara ni sjunger något roligt, fortsätter Majvor bestämt.

Idag är clownerna från Glädjeverkstan på besök på äldreboendet Mårtensgården. Majvor som inte kunde ta sig till matsalen får ett besök inne på rummet. Hon har träffat clownerna Robban och Gajans flera gånger tidigare och vet precis vad hon kan förvänta sig. David och Eva, som är clownernas riktiga namn, går in för att göra besöket både livat och roligt men också rörande vackert. Som åskådare blir jag snart involverad i clowneriet.

– Är det okej att vår vän kommer in i rummet också?, frågar Eva med clownrösten Gajans.

Hon pekar på mig och börjar skoja med Majvor.

– Hon är vårt största fan i vår fanklubb och hon antecknar hur många poäng du ger oss. Om hon är dum kan jag ta henne i örat och kasta ut henne!

Jag får kliva in i rummet efter att jag har lovat att vara tyst. Det här är en viktig stund för Majvor.

Hennes ansikte lyser av förväntan.

Det dröjer inte länge förrän

sängerna övergår till en skrattblandad

konversation om kungar, hästar, kärlekskrig och andra tokerier. Robban tar av sig gubbekepsen och bugar.

– Jag svär min trohet till drottning Majvor av Mårtensgården, säger han.

– Thank you my dear, svarar hon lekfull tillbaka full av energi och glädje.

DAVID CARMEL GER MIG ett stort leende när vi möts på tunnelbanan på väg till äldreboendet. Men clowneriet och den sprudlande energin känns långt borta. För David är det som vilken vanlig dag som helst. Med trötta ögon längtar han efter morgonkaffet precis som alla andra på väg till jobbet.

– Ja, det är ju det enda jag känner till egentligen. Det här är min vardag liksom, inga konstigheter, säger han när vi stiger av vid station Rågsved.

David har arbetat på Glädjeverkstan i två år. Han är anställd i seniorprojektet och åker runt tillsammans med sina kollegor till olika äldreboenden. Under clownnamnet Robban besöker han äldre som lider av olika grader av demens.

– Demenssjukdomen är väldigt bred. Många vi träffar är ändå så pass klara att vi kan ha en typ av lek eller ett möte med dem. Ofta går vi på en känsla som finns eller försöker skapa en viss stämning, säger David.

Vid besöken bjuder clownerna inte på någon föreställning. Utan David förklarar att det handlar om möten och relationer. Clownen som funktion har mandat att leka.

– Vissa vill inte säga att vi leker eftersom det är en professionell verksamhet. Och det är det. Men för mig är det leka vi gör. Det är lek på allvar. De boende får vara med och slipper vara passiva. Min huvudprincip är att inte försöka vara rolig utan använda mig av det som redan finns. Att möta nuet och se vad som händer, säger David.

När vi kommer fram till Mårtensgården är kollegan Eva Riepe redan på plats. Efter ett snabbt hej sätter hon och David igång med planeringen. Tre avdelningar ska få clownbesök innan dagen är slut. Men först tar de rapport av vårdpersonalen. De får veta hur de boende mår, vem som behöver besök på rummet och vem som inte alls vill ha besök.

Det dröjer inte länge innan skojandet och den glada energin infinner sig. I hissen mellan avdelningarna börjar Eva och David småretas med varandra. Jag frågar nyfiket när clownkänslan brukar komma fram.

– Man har ju sina rutiner, svarar Eva. Först går man runt och tar rapport. Det är ett litet steg. Nästa steg är kaffekoppen. Sen kommer vi upp på rummet, städer fram sminkgrejerna och sätter på oss kostymerna. För mig är det framförallt när jag sminkar mig som jag kommer in i rollen.

I omklädningsrummet fyller Eva en rosa ask full med chokladbitar och stoppar i den i en stor clownvagn.

– Det här brukar vi kalla clownmedicin, fast det är egentligen marspangodis, förklarar hon.

I clownvagnen förvaras även ballonger, grisar, musik och all annan rekvisita som clownerna använder sig av. Den är fullt dekorerad av färgglada hattar och fjädersjalar.

Clownerna Robban och Gajans är noga med att hälsa och prata med alla boende som sitter och väntar i allrummet när de kommer in. Robban går fram för att erbjuda 84-åriga Sigbritt en vit stråhatt med blått sidenband. Tvekan håller hon krampaktigt tag i en tygdocka på bordet framför henne.

För att skapa stämning sätter de på musik och Robban går fram till Sigbritt för att bjuda upp till dans. På ostadiga ben reser hon sig från rullstolen med hjälp av Robbans stöttande armar. Charlie Chaplins romantiska låt "Limelight" för dem in i en långsam vals.

Efter en stund går Gajans fram till clownvagnen och byter musik till en fartigare låt. Robban börjar stappa och försöker öka tempot i dansen med Sigbritt. Båda skrattar

glatt och svänger med armarna så mycket som Sigbritts rörelseförmåga tillåter.

– Åh, vilken benförling du har, berömmar Robban mitt i ett danssteg. Sigbritt ler försiktigt.

DAVID OCH EVA MENAR att clownen kan utmana och locka fram sidor hos de äldre som vanligtvis inte syns.

– Mycket av deras vardag handlar om sjukdomen. Där de bor och vad de gör. Vi får leka och prata med dem om något annat. Vad de tycker är roligt och vad de gillar att göra. Mötet handlar om dig som människa och inte din sjukdom, förklarar David.

I omklädningsrummet börjar clownsminket att ta form. Båda två målar stora röda näsor. Ingen verkar nervös. David och Eva arbetar ofta som clownner och vet att varje möte är unikt. Det går inte att planera.

– Vi bryter egentligen mot alla normer bara att vi visar oss, säger Eva. Men vi är lyhörda med fingertoppskänsla hela tiden. Går vi över gränsen backar vi och säger förlåt. Det kan man göra på lite olika sätt som clown. Allting måste alltid kännas okej för den vi träffar.

Många av de äldre har svårt att uttrycka sig. En del kan inte prata alls. Men David och Eva har lärt sig att läsa av deras signaler och se i deras ögon om de uppskattar att få besök.

– Men ibland får man chans, säger David. Då hjälper det att vara clown. Man kan säga "Jag vet inte, men jag hoppas du gillar det här, så jag chansar och sjunger en sång för dig".

Ove har svårt att prata. Vid ett nimsbesök ligger han tyst men klarvaken i sängen. Efter ett viskande "ja" har han godkänt besöket och ler med ögonen när Robban och Gajans sätter igång och busar.

– Vad har du egentligen på dig Gajans?, frågar Robban.

– Jag har ju klänning, svarar Gajans. Jag ska berätta en hemlighet. Bara för dig!

Gajans smurar runt för att visa upp sig och vänder sig sedan till Ove när hon pratar.

– Jag har nämligen anskstjört. Det måste man ha när man ska vara snygg. Skönheten kommer inifrån sa min mamma. Därför satte jag på mig den här anskstjärten – här under.

I samma ögonblick vänder sig Gajans om och drar upp klänningen över ansiktet för att visa rumpen prydd med tygvolanger och spets.

– Visar du rumpan för Ove?!, säger Robban förskräckt och stannande. Jag blir alldeles lila i ansiktet av genans. Jag är helt chockad. Ojojjoj ...

Robban gömmer ansiktet bakom en genomskinlig sjal och Gajans tittar ursäktande på Ove. Han ser förvånad men road ut av dialogen.

– Har jag gjort bort mig nu Ove? Jag ber om ursäkt om jag chockade dig?, frågar Gajans.

Hon får ett tyst nej till svar.

– Åh tack, får jag gottgöra med en fin sång istället?, föreslår Gajans försiktigt.

– Ja snälla, för min skull om inte annat. Det är så sällan jag ser damunderkläder, svarar Robban.

DAVID STOPPAR FICKORNA FULLA med färgglada silkessjalar. Han är färdigklädd och väntar på att Eva ska sminka på de sista fräkarna i ansiktet. Hon sätter upp håret i knutar med rosa plastpåsar. – Dolly Parton säger att det kostar mycket att vara snygg, men det förstår jag inte alls. Plastpåsar är ju inte så dyrt, säger Eva och skrattar.

Vad som ska hända under dagen är det ingen som vet. David och Eva improviserar alltid på plats men de har några favoriter de gärna använder sig av.

– Jag brukar stå på huvudet på en rullator, säger David. Jag är inte alls cirkusutbildad men att stå på huvudet har jag lärt mig en gång i tiden. Sen gillar jag att jonglera med sjalar. Jag blåser dem också på folk. Det är för att skapa stämning.

Eva som även arbetar som clown på barnsjukhus har prutt-kudden som en personlig favorit.

– Barn och vuxna har olika världar som man skojar om.

En del barn och föräldrar är omåttligt förtjusta i pruttkuddar. Det här är en annan generation. Alla tycker inte att man kan skratta åt sådant. Men även många äldre tycker att det är fantastiskt kul. Jag älskar dem. Pruttkuddar är det roligaste som finns faktiskt, säger Eva.

När klockan är tio är det dags att göra entré. Clownerna möter de första boende på våning två. För en stund handlar allting om nuet. Den gråa vardagen med sjukdom och begränsningar verkar vara som bortbläst. Många av de äldre skrattar åt clownernas skoj. Andra blir mer berörda av sångerna från förr. De nynnar eller sjunger med. Några får tårar i ögonen när de hör Zarah Leanders "Sång om sorsor" och Evert Taubes välkända låt "min älskling".

Gajans tar upp en vit servett på bordet. Hon börjar sjunga och viker sakt och sakt ihop en pappersros av servetten. Sedan tittar hon lekfullt på den gamla damen framför henne.

– Jag vet inte om ni får ha herrar på nummet men lite herrparfym kanske ni får ha. Då luktar det herre i alla fall, säger Gajans och sprutar på rosen innan hon ger den till damen.

– Åh, den här ska jag vara rädd om. Den ska jag spata i evigheter, svarar hon bestämt och knamar den hårt om bröstet.

– Ja, och när du har tröttnat på evigheten snyter du dig i den och kastar den i toaletten, svarar Gajans.

NÄR ARBETSDAGEN ÄR SLUT går Eva och David för att sminka av sig. Svetteiga och trötta är de helt tömda på all social energi.

– Nu vill man helst åka hem och titta in i en vägg en stund, säger Eva och sätter sig tungt ned i stolen.

– Det är väldigt krävande. Men det finns tillfällen då jag skulle vilja se det utifrån. Om ens en sekund. Vi clownner står och sjunger och skrattar tillsammans med en boende. Hon gråter av lycka. Då är det här lite magiskt ändå, säger David med ett stort leende.

Fotnot: Majvor, Sigbritt och Ove heter egentligen något annat.